

**Міністерство внутрішніх справ України
Донецький державний університет внутрішніх справ**

Іллящук Денис Георгійович

УДК 343.163:343.132(477)

**КРИМІНАЛЬНА ПРОЦЕСУАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОКУРОРА У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРАВ ОСОБИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза;
оперативно-розшукова діяльність

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Кропивницький – 2024

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Донецькому державному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук
Тарасенко Олександр Сергійович,
Міністерство внутрішніх справ України,
директор Департаменту освіти, науки та
спорту

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
Корнієнко Максим Вікторович,
Одеський державний університет
внутрішніх справ, проректор

доктор юридичних наук, доцент
Єрмаков Юрій Олександрович,
Львівський державний університет
внутрішніх справ, проректор

Захист відбудеться 19 квітня 2024 року о 15.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 11.737.02 у Донецькому державному університеті внутрішніх справ за адресою: 25015 м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Донецького державного університету внутрішніх справ за адресою: 25015 м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1.

Автореферат розіслано 18 березня 2024 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Андрій ЗАХАРЧЕНКО

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Євроінтеграційний курс України зумовив впровадження дієвих реформ, імплементацію міжнародних стандартів, необхідність повноцінної та дієвої трансформації системи кримінальної юстиції. У такому реформуванні окремою складовою є кримінальне процесуальне законодавство, яке ґрунтується на міжнародних стандартах прав людини. Оновлення парадигми кримінального провадження та її праксеологічне впровадження пов'язані із прийняттям чинного нині Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) у 2012 році та Закону України «Про прокуратуру» у 2014 році.

На сучасному етапі розвитку кримінального процесуального законодавства можна з упевненістю наголосити на відповідності правового статусу прокуратури України міжнародним стандартам та європейським рекомендаціям в частині здійснення таким суб'єктом сторони обвинувачення нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва (ч. 2 ст. 36 КПК України). Однак, запровадження прогресивної моделі кримінального судочинства ще не досягло стабільності та єдності підходів в частині забезпечення прав учасників кримінального провадження. Однією із причин цього є недосконалість та нестабільність правового регулювання кримінальної процесуальної діяльності, яке постійно зазнає змін і доповнень, а новелізація правового регулювання кримінальної процесуальної діяльності прокурора не завжди є обґрунтованою і такою, що спрямована на вирішення завдань кримінального судочинства, що підтверджується такими статистичними даними: у 2022 р. із 1545 звернень про 3628 порушення прав і свобод людини у ході досудового розслідування, що надійшли до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, 597 – скарги на розумні строки здійснення досудового розслідування; 68 – незаконне закриття кримінального провадження; 1003 – порушення прав працівниками правоохоронних органів; 153 – порушення права на реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення в ЄРДР тощо¹.

Особливо гостро проблематика діяльності суб'єктів кримінального провадження постає в умовах сучасних викликів, а окреслені вище тенденції негативно позначаються на ефективності та дієвості кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні, захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав учасників, забезпеченні верховенства права і законності у кримінальному провадженні, а враховуючи його визначальне значення для формування та підтримання майбутнього публічного обвинувачення в суді, то й на ефективності всієї діяльності в кримінальному процесі й можливості здійснення правосуддя.

Кримінальні процесуальні функції прокурора у досудовому розслідуванні

¹ Доповідь про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2022 році. URL: <https://ombudsman.gov.ua/report-2022/images/documents/annual-report-2022.pdf>

досліджувалися у наукових працях таких вчених, як: Ю. П. Алєнін, А. П. Бєгма, Т. В. Варфоломєєва, А. Ф. Волобуєв, В. І. Галаган, І. В. Гловюк, В. О. Гринюк, Ю. М. Грошевий, А. Я. Дубинський, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, А. О. Козаченко, М. В. Косюта, І. С. Курбатова, О. П. Кучинська, А. В. Лапкін, Л. М. Лобойко, Т. О. Лоскутов, Є. Д. Лук'янчиков, С. С. Мирошніченко, М. М. Михєєнко, Г. В. Мовчан, В. Т. Нор, М. А. Погорецький, І. В. Рогатюк, М. В. Руденко, Г. П. Серєда, О. С. Старєнький, О. С. Тарасенко, О. Ю. Татаров, О. М. Толочко, Л. Д. Удалова, В. І. Фаринник, С. С. Чернявський, М. С. Цуцкірідзе, О. Г. Шило, Д. О. Шумейко, М. Є. Шумило, В. М. Юрчишин, О. Г. Яновська та ін.

Зазначені та інші науковці зробили вагомий внесок у розроблення досліджуваної проблематики. Водночас реалії дотримання прав учасників у ході кримінального провадження в умовах воєнного стану засвідчують негативні тенденції, що зумовлює зміну парадигми кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування. Невирішеними залишаються питання щодо: нормативно-правового забезпечення організації діяльності прокуратури стосовно забезпечення прав особи у досудовому розслідуванні; особливостей кримінального процесуального порядку участі такого суб'єкта у досудовому розслідуванні, а також процесуальної діяльності прокурора під час проведення слідчих (розшукових) дій (далі – СРД).

Вказані чинники обумовили вибір теми дисертаційної роботи та свідчать про її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано з урахуванням Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки (Указ Президента України від 11 червня 2021 р. № 231/2021); Комплексного стратегічного плану реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023-2027 роки (Указ Президента України від 11 травня 2023 р. № 273/2023); Стратегії розвитку прокуратури на 2021–2023 роки (наказ Генерального прокурора від 16 жовтня 2020 р. № 489); Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки (наказ Міністерства внутрішніх справ України від 11 червня 2020 р. № 454), а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ «Організаційні, правові та тактичні засади протидії організованій злочинній діяльності» (0123U104250).

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Донецького юридичного інституту МВС України (протокол засідання від 27.08.2014 р. № 17).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних положень щодо кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування, а також обґрунтування пропозицій стосовно удосконалення правового регулювання такої діяльності.

Для досягнення зазначеної мети поставлено такі завдання:

– розкрити стан наукової розробленості кримінальної процесуальної

діяльності прокурора у забезпеченні прав особи;

- визначити права особи в контексті розвитку кримінального судочинства України;

- надати функціональну характеристику процесуальному статусу прокурора у кримінальному провадженні;

- визначити особливості кримінальної процесуальної регламентації діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи на початку досудового розслідування;

- розкрити зміст забезпечення прав особи прокурором при повідомленні особі про підозру;

- виявити складнощі в організаційному забезпеченні, правовій регламентації та практиці здійснення кримінальної процесуальної діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження (далі – ЗЗКП);

- охарактеризувати особливості кримінальної процесуальної діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи при проведенні СРД;

- сформулювати наукове бачення реалізації функції процесуального керівництва при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД).

Об'єкт дослідження – кримінальні процесуальні відносини, що виникають, розвиваються і припиняються у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування.

Предмет дослідження – кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети, забезпечення наукового обґрунтування результатів дисертації використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів, які застосовуються в юридичній науці. Зокрема, *діалектичний метод* використано з метою обґрунтування змісту правових категорій, їх елементів, а також визначення понятійно-категоріального апарату в контексті предмету дослідження (розділи 1–3); *історико-правовий* – під час характеристики розвитку наукових досліджень та нормативно-правової регламентації кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні (підрозділи 1.1, 1.3), а також прав особи в контексті розвитку кримінального судочинства України (підрозділ 1.2). *Системний метод* сприяв структуризації роботи, з'ясуванню особливостей кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на початку досудового розслідування (розділ 2), процесуального порядку здійснення СРД (підрозділ 3.1) та НСРД (підрозділ 3.2). *Формально-логічний метод* використано для аналізу забезпечення прав особи прокурором при повідомленні особі про підозру та під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження (підрозділи 2.2, 2.3). З використанням *соціологічного* та *статистичного методів* здійснено узагальнення результатів опитування респондентів, вивчення кримінальних проваджень й матеріалів практики органів кримінальної юстиції

України та Європейського суду з прав людини (розділи 2–3).

Емпіричну базу дослідження становлять: офіційні статистичні відомості та аналітичні матеріали Офісу Генерального прокурора, МВС і Національної поліції України, Верховного Суду, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, а також матеріали практики Європейського суду з прав людини; зведені дані вивчення 275 кримінальних проваджень, 110 ухвал слідчих суддів та інших судових рішень, внесених до ЄРДР за період 2015–2023 рр.; зведені дані опитування 230 прокурорів та 145 слідчих органів Національної поліції України у Дніпропетровській, Кіровоградській, Київській, Одеській областях; матеріали вивчення слідчої, прокурорської та судової практик, що сприяло всебічності, повноті та достовірності сформульованих у дисертації наукових положень, висновків і пропозицій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у вітчизняній правовій науці в умовах реалізації нині чинного кримінального процесуального законодавства теоретичним дослідженням проблем кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи, в якому сформульовані висновки, що дозволяють вирішити низку праксеологічних завдань, пов'язаних із реалізацією прокурором його повноважень на стадії досудового розслідування, зокрема:

вперше:

– аргументовано, що кримінальна процесуальна діяльність прокурора щодо забезпечення прав особи у досудовому розслідуванні носить характер наглядової у формі процесуального керівництва й спрямована на реалізацію правозахисної функції держави шляхом: забезпечення верховенства права; виконання законів органом, який здійснює досудове розслідування; охорони та захисту прав учасників кримінального провадження; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування, що відповідає нормативному змісту п. 2 частини першої ст. 131-1 Конституції України;

– виокремлені обов'язки прокурора на початку досудового розслідування в частині забезпечення прав і законних інтересів його учасників: а) розпочати досудове розслідування; б) здійснити нагляд за виконанням обов'язків та вжитими першочерговими заходами до встановлення події кримінального правопорушення дізнавачем, слідчим або детективом; в) закрити безпідставно розпочате досудове розслідування; г) забезпечити та сприяти проведенню усіх першочергових процесуальних дій, спрямованих на встановлення особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення; д) зібрати відносно встановленої особи-правопорушника достатні докази для підозри відповідно до порядку, визначеного гл. 22 КПК України;

– розкрито механізм реалізації кримінальної процесуальної діяльності прокурора під час збирання доказів в умовах реформування кримінального процесуального законодавства, який спрямований на реалізацію функції процесуального керівництва, всебічне, повне і неупереджене дослідження усіх

обставин кримінального провадження з гарантуванням забезпечення прав учасників кримінального провадження: СРД – уповноважені особи на їх проведення – забезпечення прав учасників – кримінальна процесуальна діяльність;

– доведено, що при визначенні допустимості доказів, отриманих у результаті проведення НСРД у разі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий (більшість НСРД проводиться виключно у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів – ч. 2 ст. 246 КПК України), в кожному конкретному випадку прокурору необхідно детально вивчати всі матеріали кримінального провадження на предмет об'єктивної можливості визначення правильної кваліфікації кримінального правопорушення перед початком проведення НСРД, а також у разі отримання нових доказів у ході проведених НСРД, які вказують на інший склад кримінального правопорушення;

удосконалено положення щодо:

– унормування механізму діяльності прокурора за виявленим новим кримінальним правопорушенням в ході досудового розслідування шляхом обґрунтування пропозицій про доповнення КПК України новою статтею 214-1 «Виявлення ознак нового кримінального правопорушення під час досудового розслідування»;

– процедури здійснення повідомлення про підозру з урахуванням змісту статей 276–279 КПК України, а також відповідних законів, які комплексно визначають правову основу діяльності суб'єктів сторони обвинувачення в частині дотримання прав особи;

– обов'язку прокурора стосовно доведення того, що обшук «є заходом, пропорційним правомірній меті – втручання в особисте і сімейне життя особи» з обґрунтуванням доповнення ст. 234 КПК України новими положеннями щодо встановлення обґрунтованості подання клопотання про обшук та визначення наслідків нез'явлення у судове засідання слідчого, дільника, прокурора (без поважних причин);

– унормування примусового проведення освідування в умовах воєнного стану в частині скасування вимоги щодо проведення примусового освідування виключно на підставі постанови прокурора із закріпленням натомість можливості проведення такої СРД самостійно слідчим з подальшим інформуванням прокурора протягом доби;

– реалізації функції процесуального керівництва при проведенні НСРД в частині використання їх результатів у доказуванні для обґрунтування повідомлення про підозру; як підстави для проведення інших процесуальних дій з метою отримання нових доказів або перевірки раніше отриманих; для оцінки фактичних даних та їх джерел, що ще не набули значення доказів у кримінальному провадженні, а також для підтвердження рішень, якими закінчується досудове розслідування (про закриття кримінального провадження, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, обвинувального акту, клопотання про застосування заходів медичного або виховного характеру (ч. 2

ст. 283 КПК України);

дістало подальшого розвитку:

– осмислення принципів верховенства права та законності, які є не тільки визнанням основних прав людини, а й процедури їх додержання, забезпечення, можливості реалізації та захисту в кримінальному судочинстві, у зв'язку з чим запропоновані зміни та доповнення до ст. 129 Конституції України та ст. 1 Закону України «Про прокуратуру»;

– порядок дій прокурора щодо повідомлення про підозру, а також повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри, який включає такі етапи: встановлення підстав повідомлення про підозру (ч. 1 ст. 276 КПК України); складання письмового повідомлення про підозру чи надання згоди слідчому на складання такого процесуального документа (ч. 1 ст. 277 КПК України); вручення письмового повідомлення про підозру (ст. 278 КПК України) та повідомлення підозрюваному про його права (ст. 42 КПК України); внесення прокурором даних до ЄРДР; зміна письмового повідомлення про підозру (ст. 279 КПК України); вирішення питань про можливість звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 285-287 КПК України); вирішення питання про необхідність звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК України);

– наукове обґрунтування повноважень прокурора під час застосування тримання під вартою в частині: самостійного ініціювання обрання, зміни чи його скасування шляхом подання клопотання слідчому судді, суду; погодження клопотання слідчого; участі у судовому розгляді клопотання; виконання ухвали слідчого судді, суду; нагляду за виконанням запобіжного заходу; апеляційного оскарження рішень слідчого судді; скасування/зміни запобіжного заходу;

– теоретичні положення про роль прокурора у забезпеченні прав і свобод людини при проведенні НСРД, яка полягає в обов'язку виявляти факти незаконного обмеження конституційних прав особи, вживати заходів щодо відновлення таких прав і приймати рішення щодо повідомлення особи про проведення відносно неї НСРД, ініціювати, приймати рішення та доручати проведення НСРД, які обмежують конституційні права й свободи у виняткових випадках, забезпечувати законність дотримання конституційних прав особи при втручанні у приватне спілкування; забезпечувати законність дій, виходячи з кожного провадження індивідуально.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані в:

– *науково-дослідній діяльності* – для проведення загальнотеоретичних і галузевих досліджень, спрямованих на подальший розвиток науки кримінального процесу (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 січня 2024 р.);

– *законотворчій діяльності* – для вдосконалення чинного кримінального

процесуального законодавства України;

– діяльності органів прокуратури та інших органів досудового розслідування – для забезпечення прав особи суб'єктами сторони обвинувачення (прокурорами, слідчими), процесуального керівництва та удосконалення підходів щодо застосування кримінального процесуального законодавства на стадії досудового розслідування кримінальних правопорушень;

– освітньому процесі – при викладанні навчальної дисципліни «Кримінальний процес», підготовці лекцій і навчальний посібників з цієї дисципліни (акт впровадження Донецького державного університету внутрішніх справ від 15 січня 2024 р.).

Особистий внесок здобувача. Основні наукові результати отримані автором самостійно. Особистий внесок у публікацію, підготовлену у співавторстві, вказано у списку праць, опублікованих за темою дисертації.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях: «Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи» (м. Львів, 20–21 вересня 2019 р.); «Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні» (м. Одеса, 8–9 травня 2020 р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 7 наукових працях, серед яких 4 статті у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, 1 стаття у зарубіжному науковому виданні, 2 тези у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на міжнародних науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел (242 найменування на 24 сторінках) і чотирьох додатків на 16 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 226 сторінок, з них основного тексту – 172 сторінки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, висвітлено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету й завдання, об'єкт і предмет дослідження, охарактеризовано методи; окреслено наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача; надано відомості про апробацію та публікації результатів дослідження, структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи в кримінальних провадженнях» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Стан наукового розроблення проблем кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи» з'ясовано, що

спеціалізація наукових досліджень прокурорської діяльності у кримінальному провадженні у вітчизняній правовій науці проходила за напрямками аналізу проблем прокурорського нагляду за законністю досудового розслідування та підтримання державного обвинувачення, що відповідало стадійності кримінального процесу й системі функцій прокуратури. Такі напрями наукових розробок розпадалися на більш дрібні, обумовлені обранням того чи іншого відносно відокремленого предмету дослідження. Зокрема, переважна більшість фундаментальних розроблень, у загальному, стосувалася проблем прокурорського нагляду за законністю досудового розслідування за напрямками: діяльність прокуратури як суб'єкта сторони обвинувачення у кримінальному процесі (Ю. П. Аленін, І. В. Гловюк, О. В. Капліна, А. В. Лапкін, Л. М. Лобойко, В. Т. Маляренко, М. А. Погорецький, О. С. Старенький, О. Ю. Татаров, А. В. Шевчишен, О. Г. Шило та ін.), забезпечення прав особи у кримінальному провадженні (А. А. Ахундова, В. І. Божик, О. В. Винокуров, М. І. Дерев'янка, А. А. Жук, Д. Й. Кавун, І. С. Курбатова, Д. А. Пеший, В. В. Ринда, А. С. Черкесова, Д. О. Шингарьов), прокурорський нагляд за законністю прийняття рішень органами досудового розслідування, процесуальне керівництво у кримінальних провадженнях, підтримання державного обвинувачення в суді (Д. М. Мірковець, А. І. Палюх, І. В. Рогатюк, В. М. Юрчишин, В. В. Юсубов).

На сучасному етапі розвитку держави актуальним є забезпечення оптимальності функціонування системи органів прокуратури, позаяк враховуючи мету кримінального судочинства, прокурор зобов'язаний брати безпосередню участь у боротьбі зі злочинністю, використовуючи всі надані йому повноваження для протидії злочинності. Такий суб'єкт повинен забезпечити виявлення усіх кримінальних правопорушень, притягнення до відповідальності кожного, хто вчинив кримінальне протиправне діяння, а також, підтримуючи перед судом державне обвинувачення, забезпечити справедливе покарання винних. Разом з тим прокурор зобов'язаний суворо стежити за тим, щоб жоден громадянин не піддавався незаконному та необґрунтованому притягненню до кримінальної відповідальності або іншому незаконному обмеженню в правах. Таким чином, забезпечення окреслених напрямів зумовлює потребу наукового пошуку в частині розроблення заходів, спрямованих на забезпечення дієвості кримінального провадження, застосування обмежувальних заходів відносно особи, покладення на неї певних обов'язків в частині обмеження її прав і свобод.

У підрозділі 1.2 «Права особи в контексті розвитку кримінального судочинства України» встановлено, що особа і держава є рівноправними, в законах повинен бути послідовно проведений принцип взаємної відповідальності держави і особи, яка проявляється в законодавчому обмеженні повноважень державних структур, прийнятті державою на себе зобов'язань з визнання та забезпечення прав людини, встановленні заходів юридичної відповідальності як для державних органів та держави в цілому, так і для особи за невиконання та неналежне виконання обов'язків, які заподіяли шкоду правам людини.

Міжнародні норми, що стосуються основних прав і свобод людини, визначають межі свободи держави, яка повинна розкрити зміст прав людини, визначити механізм їх реалізації та забезпечення. Забезпечення захисту прав особи – провідний напрям у діяльності демократичної, соціальної, правової держави, при здійсненні якого реалізується система організаційних та правових заходів, спрямованих на недопущення протиправних посягань на права особи, відновлення порушених прав, забезпечення верховенства права та законності. У зв'язку з цим, видається за доцільне основні засади судочинства передбачені ч. 3 ст. 129 Конституції України доповнити *принципами верховенства права та правової законності*, а також ст. 1 Закону України «Про прокуратуру» викласти в такій редакції: *«Прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку, передбаченому цим Законом, здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Діяльність органів прокуратури спрямована на всемірне утвердження верховенства права та правової законності»*.

У підрозділі 1.3 «Процесуальний статус прокурора у кримінальному провадженні» констатовано, що прокурор – особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 15 Закону України «Про прокуратуру», наділений процесуальними повноваженнями та здійснює їх з метою забезпечення виконання функцій держави й завдань кримінального провадження, застосування Закону України про кримінальну відповідальність. Кримінальні процесуальні повноваження прокурора (ст. 36 КПК України) щодо забезпечення прав особи у кримінальному провадженні спрямовані на забезпечення нагляду за додержанням законів усіма учасниками досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

Процесуальне керівництво досудовим розслідуванням – це самостійна процесуально-наглядова діяльність прокурора під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва (виконання прокурором повноважень процесуального керівника), спрямована на створення необхідних умов (забезпечення) для реалізації прав і свобод особи, охорони (запобігання правопорушенням), захисту та відновлення у разі їх порушення при проведенні процесуальних дій в межах кримінального провадження, забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень.

Аналіз положень ст. 36 КПК України дозволяє розглядати процесуальне керівництво як одну із форм прокурорського нагляду, що не у повній мірі відповідає оновленим положенням Конституції України в частині функціональної спрямованості діяльності такого суб'єкта сторони обвинувачення, позаяк процесуальне керівництво (ч. 2 ст. 36 КПК України) в поєднанні з іншими повноваженнями (Закон «Про прокуратуру») дозволяє спрямувати досудове розслідування щодо отримання нових або перевірки вже наявних доказів у кримінальному провадженні (прокурор уповноважений починати досудове розслідування, мати повний доступ до його матеріалів, документів та інших відомостей; приймати процесуальні рішення; надавати вказівки та доручення;

брати участь у проведенні процесуальних дій, або особисто їх проводити), посилюючи таким чином процесуальний статус прокурора саме як сторони обвинувачення. Водночас, надання прокуророві такого широкого спектру повноважень при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва зумовлює відповідальність щодо правових наслідків процесуальних рішень, сприяючи реалізації правозахисної функції держави. Відтак, кримінальна процесуальна діяльність прокурора щодо забезпечення прав особи на стадії досудового розслідування здійснюється ним від імені суспільства і в публічних інтересах з метою забезпечення верховенства права; виконання законів органом, який здійснює таке розслідування; їх охорони, захисту; забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування.

Розділ 2 «Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на досудовому слідстві» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 *«Особливості кримінальної процесуальної регламентації діяльності прокурора на початку досудового розслідування»* наголошено, що кримінальна процесуальна діяльність прокурора на початку досудового розслідування розпочинається з внесенням відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР відповідно до «Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань» (2020 р.), наділенням повноваженнями, які спрямовані на виконання завдань ст. 2, 7, 214 КПК України (забезпечення верховенства права; повноти та своєчасності прийняття, реєстрації та розгляду заяв та повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення; законності під час проведення невідкладних СРД; форми проведення та правил підслідності, а також прав і законних інтересів усіх учасників кримінального провадження) та закінчується із здійсненням повідомлення особі про підозру відповідно до гл. 22 КПК України. Таку діяльність прокурора на початку кримінального провадження необхідно розглядати як спрямовану на забезпечення прав і законних інтересів його учасників, позаяк реагування на кримінальні протиправні прояви в контексті трансформації механізму початку досудового розслідування – це процес реалізації всієї сукупності рішень, у тому числі й прокуратури, на забезпечення засад кримінального провадження під час прийняття та реєстрації відповідних звернень, у тому числі й прав особи. Тому, після невідкладного у письмовій формі повідомлення керівника органу прокуратури про початок досудового розслідування, підставу його початку та інші відомості, передбачені ч. 5 ст. 214 КПК України, прокурор повинен: а) розпочати досудове розслідування та вирішити усі питання, які пов'язані з визначенням підслідності кримінального провадження; б) здійснити нагляд за виконанням обов'язків та вжитими першочерговими заходами до встановлення події кримінального правопорушення дізнавачем, слідчим або детективом; в) закрити безпідставно розпочате досудове розслідування; г) забезпечити та сприяти проведенню усіх першочергових

процесуальних дій, спрямованих на встановлення особи, винної у вчиненні кримінального правопорушення; д) зібрати відносно встановленої особи-правопорушника достатні докази для підозри відповідно до порядку гл. 22 КПК України.

У підрозділі 2.2 «Участь прокурора при повідомленні особі про підозру» встановлено, що процесуально унормована процедура повідомлення про підозру в кримінальних провадженнях є додатковою спеціальною гарантією захисту особи від необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності та репресії, а також відновлення порушеного права, яка встановлює вичерпний перелік суб'єктів, які мають право повідомляти про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, шляхом складання або підписання повідомлення та роз'яснення його суті, спрямування подальшого ходу кримінального провадження, покладення обов'язку не допустити порушень закону під час обрання запобіжних заходів, проведення процесуальних дій.

Прокурор виступає гарантом дотримання законності та прав особи під час здійснення повідомлення про підозру у кримінальному провадженні, позаяк під час повідомлення про підозру прокурору необхідно враховувати випадки, зміст, порядок вручення та зміну повідомлення про підозру, яка відбувається у відповідності із загальними положеннями КПК України (ст. 276–279), а також у разі необхідності з дотриманням: а) особливостей, зазначених у гл. 24-1, 25, 37, 38; б) звернення до суду з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 285-287 КПК України); в) вирішення питання про необхідність звернення до суду з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК України).

З метою удосконалення діяльності прокурора у кримінальних провадженнях, уніфікації положень гл. 22 КПК України запропоновано доповнити ч. 3 ст. 278 КПК України реченнями такого змісту: *«Повідомлення про підозру померлій особі вручається особі з числа її близьких родичів або членів сім'ї, коло яких визначено цим Кодексом. Одночасно з врученням такого повідомлення про підозру слідчий (прокурор) письмово інформує всіх близьких родичів та членів сім'ї померлої особи, встановлених у ході досудового розслідування з роз'ясненням права та строку подання заяви про непогодження із закриттям кримінального провадження з підстави, передбаченої пунктом 5 частини першої статті 284 цього Кодексу. Копія повідомлення про підозру надається близькому родичу або члену сім'ї померлої особи за їх заявою. Строк подання заяви про непогодження із закриттям кримінального провадження не може перевищувати 30 днів з дня вручення повідомлення про підозру».*

У підрозділі 2.3 «Кримінальна процесуальна діяльність прокурора щодо забезпечення прав особи під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження» наголошено, що більшість ЗЗКП, передусім запобіжних, обмежують права особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, однак їх застосування обґрунтовується реалізацією завдань

кримінального провадження. Прокурор відіграє значну роль у застосуванні конкретних ЗЗКП щодо осіб у кожному окремому випадку, позаяк саме від такого суб'єкта сторони обвинувачення залежить міра обраного заходу та рівень забезпеченості кримінального провадження (клопотання слідчого про застосування ЗЗКП може бути погоджене, або не погоджене через м'якість або суворість для конкретного випадку).

Результати опитування засвідчили, що прокурор у 77 % випадках не готує клопотання про застосування такого ЗЗКП як тримання під вартою, й не здійснює ретельну перевірку таких клопотань слідчим, чим створює передумови порушення прав особи. Системний аналіз положень КПК України дозволив виокремити повноваження прокурора під час застосування тримання під вартою в частині: самостійного ініціювання обрання, зміни чи його скасування шляхом подання клопотання до слідчого судді, суду; погодження клопотання слідчого; участі у судовому розгляді клопотання; виконанні ухвали слідчого судді, суду; нагляду за виконанням запобіжного заходу; апеляційного оскарження рішень слідчого судді; скасування/зміни запобіжного заходу. На кожному з таких умовних етапів участь прокурора у забезпеченні законності та обґрунтованості застосування тримання під вартою відбувається із застосуванням відповідних засобів та методів прокурорської діяльності, визначених КПК України та Законом України «Про прокуратуру» (2014 р.), відомчими (міжвідомчими) нормативно-правовими актами. Лише 43 % прокурорів відзначили, що стан забезпечення прав підозрюваного під час застосування тримання під вартою відповідає міжнародним стандартам, а 34 % – на законності та обґрунтованості його обрання слідчими.

Наголошено, що при застосуванні ч. 6 ст. 176 КПК України слід керуватися такими критеріями: наявністю конкретного суспільного інтересу, який, незважаючи на презумпцію невинуватості, превалює над принципом поваги до свободи особистості; характером суспільної небезпечності, зокрема, тяжкістю вчиненого кримінального правопорушення та наслідками, які настали у зв'язку із їх вчиненням. Відповідно до практики ЄСПЛ тяжкість обвинувачення не є самостійною підставою для утримання особи під вартою, проте таке обвинувачення у сукупності з іншими обставинами збільшує ризики передбачені ст. 177 КПК України настільки, що їх неможливо відвернути, не взявши особу під варту («Баришевський проти України», «Волосюк проти України», «Пелісьє і Сассі проти Франції», «Ілійков проти Болгарії»). Тримання особи під вартою може бути виправдане, якщо існують реальні ознаки загрози національній безпеці. Такі обставини не були враховані при внесенні змін до КПК України (Закони № 2198-ІХ від 14.04.2022 р.; № 2531-ІХ від 16.08.2022 р., № 2997-ІХ від 21.03.2023 р.). Аргументація, висловлена у рішенні Конституційного Суду України від 25.06.2019 р. № 7-р/2019 про неконституційність такого положення КПК України не втратила актуальності, а тому варто запропонувати внести зміни до ч. 8 ст. 176 КПК України: *«8. Під час дії воєнного стану до військовослужбовців, які підозрюються або обвинувачуються у вчиненні злочинів, передбачених статтями*

402-408, 410, 420-425, 427, 431-433 Кримінального кодексу України, застосовується виключно запобіжний захід, визначений пунктом 5 частини першої цієї статті».

Розділ 3 «Забезпечення прав особи прокурором під час збирання доказів у кримінальному провадженні» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1 «Правова регламентація забезпечення прав особи прокурором під час проведення слідчих (розшукових) дій» констатовано, що практика діяльності прокурорів у кримінальних провадженнях підтвердила, що у 72 % кримінальних провадженнях проблемним питанням є законність надання дозволу на проведення обшуку житла чи іншого володіння особи, підстави його проведення. Вирішенням такої ситуації є наведення додаткових відомостей обґрунтування клопотання прокурора про неможливість в інший спосіб отримати предмети обшуку, а також у добровільному порядку шляхом витребування речей, документів (ч. 2 ст. 93 КПК України).

Наголошено, що прокурор (слідчий) повинен довести, що обшук «є заходом, пропорційним правомірній меті – втручання в особисте і сімейне життя особи», у зв'язку з чим ст. 234 КПК України необхідно доповнити новими положеннями: «...7. У разі встановлення, що клопотання подано без додержання вимог цієї статті, слідчий суддя постановляє ухвалу й повертає його особі, яка звернулась із клопотанням. 8. У разі нез'явлення у судове засідання слідчого, дізнавача, прокурора (без поважних причин), а також повідомленого про розгляд клопотання відповідно до цього Кодексу, слідчий суддя постановляє ухвалу про залишення такого клопотання без розгляду».

Однією із СРД є освідування особи, яке проводиться слідчим, прокурором з метою виявлення на тілі підозрюваного, свідка чи потерпілого слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу. Рішення про проведення такої СРД фіксується у відповідній постанові й приймається особою, яка проводить досудове розслідування (ч. 1 ст. 241 КПК України), що забезпечує економію часу та є ефективним у кримінальному провадженні. Однак, у разі примусового проведення необхідний дозвіл прокурора, що спричиняє затягування часу, втрату доказів (на таку обставину вказали 79 % слідчих). Тож винесення постанови про проведення примусового освідування виключно прокурором (ст. 241 КПК України) не відповідає вимогам умов воєнного стану, що призводить до затягування часу проведення цієї СРД. Крім того, практичний досвід розслідування кримінальних проваджень вказує на необхідність закріплення в КПК України можливості провести освідування будь-якої особи, у тому числі статус якої на момент його проведення визначити неможливо. У зв'язку з цим запропоновано доповнення до ст. 241 КПК України в частині застосування примусу у межах, необхідних для досягнення мети освідування (перед початком освідування особі пропонується добровільно його пройти, а в разі відмови, здійснити примусово з подальшим повідомленням прокурора протягом 24 годин).

У підрозділі 3.2 «Реалізація функції процесуального керівництва при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій» з'ясовано, що наявність низки, як загальних, так і спеціальних проблемних питань, пов'язаних із неналежним правовим регулюванням НСРД негативно позначається на дієвості кримінальної процесуальної діяльності прокурора у досудовому розслідуванні, ефективності використання результатів НСРД у кримінальному провадженні, а також на формуванні однозначної слідчо-прокурорської практики. Очевидно, що впровадження положень стосовно проведення «таємних слідчих дій» до постановлення ухвали суду у вітчизняне законодавство зумовило прогалини і колізії у забезпеченні оперативності проведення НСРД, а найголовніше – звело до максимуму порушення прав та свобод громадян. Тому, у цьому аспекті правове забезпечення та процесуальний порядок здійснення прокурорської діяльності відіграють важливу роль у дотриманні конституційних положень щодо захисту прав особи у кримінальному судочинстві.

Основне завдання прокурора як процесуального керівника при проведенні НСРД – забезпечення прав осіб при ініціюванні проведення НСРД за ухвалою слідчого судді (втручання у приватне спілкування) в частині законності при погодженні клопотання слідчого (детектива) на їх проведення (прокурор перевіряє наявність підстав для проведення НСРД, викладених у клопотанні, обставин, які свідчать про неможливість отримання відомостей злочинної діяльності в інший спосіб). При визначенні допустимості доказів, отриманих у результаті проведення НСРД у разі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий, в кожному конкретному випадку прокурору необхідно детально вивчати всі матеріали кримінального провадження на предмет об'єктивної можливості визначення правильної кваліфікації кримінального правопорушення перед початком проведення НСРД, а також у разі отримання нових доказів у ході проведених НСРД, які вказують на інший склад кримінального правопорушення. Тому у судовому порядку не можна однозначно визнавати докази, отримані в результаті НСРД, недопустимими на підставі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий.

Вивчення матеріалів кримінальних проваджень та опитування прокурорів в частині забезпечення прав особи при проведенні НСРД підтвердило наявність практичних проблем, а саме: недостатність обґрунтування прокурором необхідності (підстав) проведення НСРД (ст. 246 КПК України) (37 %); порушення процесуального порядку й недотримання вимог, передбачених ч. 2 ст. 248 КПК України, під час складання, розгляду та подання клопотань про надання дозволу на проведення НСРД до слідчого судді (33 %); неможливість отримання достатніх та обґрунтованих доказів, що свідчать про необхідність проведення НСРД (29 %); визначення допустимості доказів, отриманих у результаті проведення НСРД у разі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий (21 %); непослідовність діяльності прокурорів у проведенні НСРД до постановлення ухвали слідчого судді (ст. 250 КПК України) (17 %).

ВИСНОВКИ

У дисертації розв'язано важливе наукове завдання, яке полягає у розробці нових теоретичних положень щодо кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування. За підсумками проведеного дослідження найсуттєвішими висновками є такі:

1. Геополітичні та воєнні виклики не тільки порушили територіальну цілісність України, піддали істотній деформації систему міжнародної, національної та регіональної безпеки, збільшили рівень та ступінь тяжкості кримінальних правопорушень і випадків застосування зброї, а й зумовили зміну парадигми кримінально-правового реагування держави на вчинення кримінальних правопорушень. У таких умовах основними напрямками в контексті предмету дослідження визначено: а) теоретичні засади кримінальної процесуальної діяльності прокуратури України у кримінальних провадженнях (2014-2023 рр.); б) нормативно-правове забезпечення організації діяльності прокуратури щодо забезпечення прав особи у досудовому розслідуванні; в) особливості кримінального процесуального порядку участі прокурора у досудовому розслідуванні (початок кримінального провадження; особливості повідомлення про підозру; обрання заходів забезпечення кримінального провадження); г) процесуальна діяльність прокурора під час проведення СРД.

2. Розгляд прав людини в контексті їх забезпечення та обмеження дозволив наголосити, що викладені правові ідеї, які є орієнтиром під час аналізу ціннісної характеристики кримінального процесуального механізму захисту прав особи, відповідають галузевим (кримінальним процесуальним) юридичним засобам, задають певну структуру світоглядної складової в пізнавальній стратегії співвідношення держави і права. Характерна риса розвитку кримінального процесуального законодавства України – прагнення законодавця найбільшою мірою наблизитися до вироблених міжнародним правом стандартів організації кримінального судочинства, про що свідчить посилення уваги до гарантій прав особи, розширення кола повноважень прокуратури та суду при здійсненні контролю за законністю процесуальних дій відповідних посадових осіб у досудовому розслідуванні.

3. Кримінальна процесуальна діяльність прокурора щодо забезпечення прав особи на стадії досудового розслідування – це самостійна процесуально-наглядова діяльність прокурора під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, спрямована на створення необхідних умов для реалізації прав і свобод особи, охорони, захисту та відновлення у разі їх порушення при проведенні процесуальних дій в межах кримінального провадження, забезпечення прийняття законних і неупереджених процесуальних рішень (процесуальне керівництво досудовим розслідуванням).

Сутність прокурорського нагляду за додержанням законів полягає в тому, що саме прокурор як суб'єкт формування обвинувачення шляхом організації та

здійснення досудового розслідування, яке він має підтримувати в майбутньому судовому розгляді, зобов'язаний дбати про неухильне дотримання вимог закону дізнавачами, слідчими, детективами та працівниками оперативних підрозділів з метою формування належних, допустимих, достовірних і достатніх доказів на засадах публічності, професійності, ініціативності, самостійності, дискреційності повноважень.

Верховенство права й законність у кримінальній процесуальній діяльності прокурора складають зміст забезпечення прав особи у досудовому розслідуванні як загального та окремого, адже законність є одним із структурних компонентів нормативного змісту верховенства права.

4. З метою удосконалення діяльності прокурора на початку досудового розслідування запропоновано: а) у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР проводити не тільки огляд місця події, а також здійснити затримання особи у порядку, передбаченому ст. 207 та 208 КПК України, обшук затриманого, тимчасове вилучення майна, виявленого під час затримання особи та документів, які посвідчують користування спеціальним правом. Внесення відомостей до ЄРДР здійснюється негайно після завершення цих дій та доставлення затриманого до органу досудового розслідування; б) у разі виявлення нового кримінального правопорушення, виносити про це відповідну вмотивовану та обґрунтовану постанову відповідно до ч. 5 ст. 110 України, відомості з якої вносяться до ЄРДР у порядку ст. 214 КПК України. У такій постанові має бути зазначено: номер та коротка фабула кримінального провадження, під час здійснення досудового розслідування у якому виявлено нове кримінальне правопорушення; опис встановлених обставин, які свідчать про наявність ознак нового кримінального правопорушення; правова кваліфікація нового кримінального правопорушення. Здійснення будь-яких процесуальних дій у межах досудового розслідування нового кримінального правопорушення забороняється до винесення такої постанови та реєстрації відомостей з нею до ЄРДР.

5. Процесуальна діяльність прокурора щодо порядку повідомлення про підозру, а також порядку повідомлення про нову підозру або зміну раніше повідомленої підозри є обов'язковим етапом кримінального провадження на стадії досудового розслідування. Така діяльність полягає у прийнятті процесуального рішення, спрямованого перш за все на дотримання законності та прав учасників провадження, а також визначенні напрямів подальшого розслідування. Здійснювати нагляд за додержанням законів під час досудового розслідування у формі процесуального керівництва зобов'язаний призначений прокурор (або група прокурорів), що не виключає його прав за посадою здійснювати нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва.

З метою практичного унормування поширення норм гл. 22 КПК України на вручення повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку й прямого покладення на прокурора обов'язків щодо забезпечення прав особи

пропонується ч. 1 ст. 298-4 КПК України викласти у такій редакції: *«Письмове повідомлення про підозру у вчиненні кримінального проступку складається прокурором або дізнавачем за погодженням з прокурором у випадках та порядку, передбачених цим Кодексом. Повідомлення про підозру вручається у порядку, передбаченому главою 22 цього Кодексу».*

6. Застосування ЗЗКП обов'язково впливає на обмеження прав та свобод особи (недоторканність житла, таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, банківських вкладів, свобода пересування тощо), а тому діяльність прокурора у такому механізмі полягає у вивченні усіх обставин кримінального провадження самостійно та тих пропозицій, які йому надає слідчий у клопотанні про застосування ЗЗКП, й прийнятті процесуального рішення (слідчий – прокурору, а в окремих випадках прокурор – судді зобов'язаний довести, що для обрання відповідного ЗЗКП у матеріалах провадження наявна обґрунтована підозра, яка виправдовує ступінь втручання у права і свободи особи, і виконується завдання, поставлене у такому клопотанні).

З метою удосконалення реалізації функції процесуального керівництва в частині обґрунтованості й законності затримання уповноваженою службовою особою у момент вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення в порядку ст. 208 КПК України на виконання вимог ст. 210 КПК України аргументовано доповнення ч. 3 ст. 214 КПК України таким положенням: *«...У невідкладних випадках до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань може бути проведено огляд місця події (відомості вносяться невідкладно після завершення огляду) та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення».*

Прокурорський нагляд за законністю затримання спрямований на виконання положень ч. 3 ст. 42 КПК України, згідно з якими особа, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, набуває статусу підозрюваного, захист прав якого має здійснюватися, у тому числі й засобами прокурорського нагляду.

7. Аналіз кримінального процесуального законодавства України та практики його застосування дозволив наголосити на недосконалоості й невідповідності окремих норм з питань кримінальної процесуальної регламентації проведення СРД в частині збирання доказів, виконання завдань передбачених ст. 2 КПК України щодо забезпечення прав особи прокурором. Зокрема, це стосується: а) огляду житла чи іншого володіння особи, оскільки відповідно до положень кримінального процесуального закону такий огляд здійснюється відповідно до правил, передбачених для обшуку житла чи іншого володіння особи, а саме на підставі ухвали слідчого судді (ч. 2 ст. 234 КПК України). При цьому добровільна згода особи, яка є власником майна, не звільняє прокурора від обов'язку звернення до слідчого судді з клопотанням про отримання ухвали; б) обшуку: доведення прокурором «достатності підстав» (процесуальні дії, рішення та наслідки покладаються на прокурора, який керується внутрішнім переконанням, власним досвідом та ситуацією, що склалася) для проведення обшуку, який є заходом

пропорційним правомірній меті – втручанню в особисте і сімейне життя особи; не проведення такої СРД з фактичних підстав (відомості, які вказують на приховування в певному місці предметів та документів, що мають значення у кримінальному провадженні, які отримані під час проведення оперативно-розшукових заходів, інших СРД, у тому числі й негласних), що сприяє порушенню прав осіб (наприклад потерпілих), а сама СРД є неефективною; в) освідкування: постанова про примусове проведення такої СРД повинна прийматися слідчим, який проводить досудове розслідування з подальшим інформуванням прокурора протягом 24 годин, що забезпечить економію часу та збереження доказів, позаяк звертання до прокурора про примусове проведення освідкування спричинить затягування часу, що може призвести до втрати доказів.

8. Обмеження конституційних прав і свобод особи при проведенні НСРД носить тимчасовий і винятковий характер. Прокурор забезпечує дотримання прав особи на всіх етапах проведення НСРД (підготовчому – звернення до слідчого судді, основному – безпосереднє проведення НСРД, завершальному – використання здобутих результатів у доказуванні). З метою удосконалення такого забезпечення обґрунтовано положення про те, що співробітники оперативних підрозділів (крім підрозділу детективів, підрозділу внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України) не мають права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора, окрім випадків, якщо матеріали оперативно-розшукової діяльності використані як приводи і підстави для відкриття кримінального провадження, відтак працівник оперативного підрозділу має право ініціювати або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора на проведення НСРД.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Іллящук Д.Г. Права особи в контексті розвитку кримінального судочинства України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 8. С. 423-427. URL: http://www.lsej.org.ua/8_2021/102.pdf.

2. Іллящук Д.Г. Особливості кримінальної процесуальної діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи у кримінальному провадженні. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 3 (77). С. 211-217.

3. Іллящук Д.Г. Особливості кримінальної процесуальної регламентації діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи на початку досудового розслідування. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 358-364.

4. Іллящук Д.Г., Бруссо К.М. Реалізація функції процесуального керівництва щодо забезпечення прав особи при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій. *Правові новели*. 2023. № 21. С. 172-179. (Особистий внесок здобувача: визначення допустимості доказів, отриманих у результаті проведення НСРД у разі зміни кваліфікації злочину на менш тяжкий).

5. Іллящук Д. Кримінальна процесуальна діяльність прокурора щодо забезпечення прав особи під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження. *Knowledge, Education, Law, Management*. 2023. № 3 (55). С. 278-283.

6. Іллящук Д.Г. Правова регламентація забезпечення прав особи прокурором під час проведення слідчих (розшукових) дій. *Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Львів, 20–21 вересня 2019 р. – Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2019. С. 35-38.

7. Іллящук Д.Г. Окремі питання участі прокурора при повідомленні особі про підозру. *Правова держава: напрямки та тенденції її розбудови в Україні*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 8–9 травня 2020 р.). Одеса : ГО «Причорноморська фундація права», 2020. С. 111-113.

АНОТАЦІЯ

Іллящук Д.Г. Кримінальна процесуальна діяльність прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Донецький державний університет внутрішніх справ, Кропивницький, 2024.

Дисертацію присвячено теоретичному дослідженню проблем кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи на стадії досудового розслідування. Розкрито стан наукової розробленості та законодавчої регламентації кримінальної процесуальної діяльності прокурора у забезпеченні прав особи. Визначені права особи в контексті розвитку кримінального судочинства України й надано функціональну характеристику процесуальному статусу прокурора у кримінальному провадженні. Сформовано кримінальну процесуальну характеристику діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи на початку досудового розслідування, при повідомленні особі про підозру, а також під час застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження. Виокремлені особливості кримінальної процесуальної діяльності прокурора щодо забезпечення прав особи при проведенні СРД та НСРД. За підсумками проведеного дослідження обґрунтовано пропозиції щодо внесення відповідних змін та доповнень до кримінального процесуального законодавства.

Ключові слова: прокурор, права особи, кримінальна процесуальна діяльність, прокурорський нагляд, процесуальне керівництво, кримінальне провадження, повідомлення про підозру, заходи забезпечення кримінального провадження, слідчі (розшукові) дії, негласні слідчі (розшукові) дії.

ABSTRACT

Illiashchuk D.G. Criminal procedural activity of the prosecutor in ensuring the rights of a person at the pre-trial investigation stage. – *On the rights of the manuscript.*

Dissertation for the degree of candidate of legal sciences in specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational search activity. – Donetsk State University of Internal Affairs, Kropyvnytskyi, 2024.

The dissertation is devoted to the theoretical study of the prosecutor's criminal procedural activity problems in ensuring the rights of the individual in the implementation conditions of the current criminal procedural legislation, in which conclusions that allow solving a number of praxeological problems related to the prosecutor's implementation of his powers at the pre-trial investigation stage have been formulated. The state of scientific development and legislative regulation of the prosecutor's criminal procedural activity in ensuring the rights of the individual has been revealed. The rights of a person in the context of criminal justice development in Ukraine are outlined, and a functional description of the procedural status of the prosecutor in criminal proceedings is provided. Specific features of the criminal procedural regulation of the prosecutor's activities regarding ensuring the rights of a person at the beginning of a pre-trial investigation, while notifying a person of suspicion, and during the application of certain measures to ensure criminal proceeding have been defined. Specific features of the criminal procedural activity of the prosecutor regarding the protection of the rights of the individual during the conduct of investigative searching actions (ISA) and covert investigative searching activities (CISA) have been emphasized. Based on the results of the conducted research, proposals regarding the introduction of appropriate changes and additions to the criminal procedural legislation are substantiated.

Key words: prosecutor, individual rights, criminal procedural activity, prosecutorial supervision, procedural management, criminal proceedings, notification of suspicion, measures to ensure criminal proceedings, investigative searching actions, covert investigative searching activities.

Редакційно-видавниче відділення відділу організації наукової роботи
Донецького державного університету внутрішніх справ
25015, м. Кропивницький, вул. Велика Перспективна, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4473 від 24.01.2013 р.
Підп. до друку 05.03.2024 р. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times. Друк RISO.
Папір офісний. Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.